

אדר תש"ע מארס 2010

נשים וטקסים

ד"ר אליזבט גולדוין

הרהורים לקראת כנס "נשים וטקסים"

ד"ר אליזבט גולדוין מלמדת ומנחה במדרשה באורנים, מנחת טקסים ב"הויה".

טקסים נועדו לאפשר ולהקל מעבר ממצב אחד למצב אחר: מחולין לקודש, מרווקות לנישואין, וכדומה. לנשים היסטוריה ארוכה של שקיפות בטקסים היהודיים בכלל, ובטקסים המעטים המיועדים להן בפרט. אולי זה מסביר למה אני מרגישה כל כך הרבה שמחה להנחות טקסי חיים בהם אני מאפשרת ביטוי ונראות לבת המצווה, לבר המצווה או לזוג הנישא (כולל הכלה, שיהיה לה קול ולא רק שמלה). משתדלת שהטקס יהיה שלהם, תפור בדיוק, מתאים ומעצים. המאמץ שלי הוא להראות ולאפשר נראות של ממש לבעלי הטקס, נשים וגברים. בעדינות אני רוקמת זאת עם מסורת הטקס, מעודדת למצוא קול מדויק ולהשמיע אותו בלא מורא. סוג של תיקון?

יש לנו עניין משותף: להוביל טקסים כנשים, להיות נוכחות במקום שבעבר הודרנו ממנו, ליטול סמכות, לענות לצרכים מושתקים של נשים ולתת להם מקום בתרבות המרכזית ולא רק בתת-תרבות,¹ להיות נראות ולא עוד שקופות, להיות סובייקטים ולא רק אובייקטים. זה מכנה משותף רב-עוצמה ומהותי.

יחד עם זאת, כדאי להבחין בהבדלים שייתכן שהגדרתם תעזור לנו להיות יותר ממוקדות. אני מבחינה בין שלושה סוגי פעילות שונים:

- א. כניסה לעמדות הנהגה וסמכות בעולם הריטואלי הקיים.
- ב. הובלת טקסי חיים לנשים ולגברים.
- ג. טקסים של נשים ועבור נשים – טקסים דתיים ריטואליים וטקסים אישיים.

א. כניסה לעמדות הנהגה וסמכות בעולם הריטואלי הקיים:

בכל הזרמים הדתיים ניכרת העדפה להנהגת גברים למרות עמדה רשמית שונה ביניהם. בתנועות הליברליות מוסמכות לרבנות יותר נשים מגברים ולמרות זאת הן מתקשות לזכות במעמד הראוי להן בקהילות. הנשים האורתודוקסיות נאבקות על התפקידים שאינם מוגדרים מגדרית על ידי ההלכה, על מיקומן בבית הכנסת (מבנה בית כנסת שוויוני יותר וכו').

ב. הובלת טקסי חיים לנשים ולגברים:

מה שנכתב לעיל תקף גם כאן אלא שמעורב בכך ציבור גדול הרבה יותר שכן, גם אנשים שאינם משתייכים לשום קהילה דתית ריטואלית נזקקים לטקסי חיים. למרות שקהל זה אינו מחויב לשום סוג של הלכה, הוא נרתע מהעמדת נשים בהובלת טקסים. ככל שמדובר באנשים המורחקים בהשתייכותם מן המרכז הסוציולוגי – כך תגדל רתיעתם מהצבת נשים בהובלת הטקס, כמרכיב המנשל אותם מן הסיכוי להתקרב למרכז. משותפת לשתי קבוצות אלה אג'נדה פמיניסטית ליברלית: נשים רוצות להתייצב במקום בו נמצאים גברים כמובילות ציבור שיש בו גם נשים וגם גברים. כמובן שאישה רשאית ותוכל לבטא את ייחודה המגדרי בדרך שבה תמלא את תפקיד ההובלה, בפרשנותה לסמכות הבאה עם התפקיד, וכו'. כניסת הנשים למקומות אלה מציפה את שאלת המתח שבין מסורת לחידוש בטקסים, וגבולות החופש לעצב את הקיים עיצוב מחדש.

¹ ראו למשל: ניסן רובין, "טקסי לידה בפיקוח נשים – טקסי התמודדות", ראשית החיים, הקיבוץ המאוחד, תל-אביב 1995, עמ' 28–26.

ג. טקסים של נשים ועבור נשים – טקסים דתיים ריטואליים וטקסים אישיים :

טקסים דתיים לנשים הם ערבי ראש-חודש, קריאת מגילה לנשים, סדר פסח של נשים, מנייני נשים וכו'. טקסים אישיים הם טקסים המציינים אירועים נשיים במובהק או מן הפרספקטיבה הנשית: חינה והכנה לחתונה, קבלת ווסת וכד'.

זהו תחום פמיניסטי רדיקלי יותר המציב שאלות כגון: מהו טקס? מתי הוא נחוץ ולשם מה? האם ניתן לייצר טקס 'יש מאין', ללא מסורת קודמת? כיצד? האם בטקס ייחודי לאישה נאפשר ונרצה לשתף גם גברים, או שעליו להיות רשותן של נשים בלבד? תחום זה מצריך מחקר ומיצוב של חוכמה שבעל-פה, "חוכמת הסבתות" ששימרו טקסים נשיים מקובלים כתת-תרבות הולכת ונעלמת (ידע שייתן מענה לבעיית ה'יש מאין').

בת מצווה הוא טקס המאתגר את החלוקה שנעשתה זה עתה, שכן, זהו טקס חיים קיים, אך בהיותו בעל מסורת קצרה ושנויה במחלוקת, הוא עשוי להיות מעוצב כטקס ליברלי (כל מה שהבן עושה בבר המצווה, גם הבת תעשה) או בצורה אחרת, רדיקלית, המנסה לבטא טוב יותר את התכנים של נערה מתבגרת. אני מציינת זאת בעיקר כדי לסמן שהחלוקה הנ"ל אינה כה חד-משמעית כפי שהצגתי אותה.

ובכל זאת, סוג השאלות, הדילמות והקשיים המעסיקים את העוסקות בתחומים השונים אינם זהים. ניסיתי למקם כמה בעיות אבל זו רק התחלה.

אישית, כמשיאת זוגות, אני רוצה להתייבב לצד גברים, כסמכות מכילה יותר ומאפשרת נראות לבעלי הטקס. אני גם מזדהה עם המשמעויות הפוליטיות והמוסריות של התייבבות אישה בצומת שבו אישה אחרת נכנסת למוסד הנישואין, שעם יכולתו להיות מקום מימושה הבטוח והאוהב של נשיותה, הוא יכול להיות המקום הפוגע בה ביותר.